

J. L. FISCHER
A POČÁTKY BRNĚNSKÉ SOCIOLOGICKÉ REVUE

Z dopisů A. Bláhy, E. Chalupného a B. Zwickera J. L. Fischerovi

K významné oblasti činnosti J. L. Fischera patří jeho dlouholeté působení v brněnské Sociologické revui, kterou Inocenc Arnošt Bláha vydával v letech 1930–1940 a 1945–1948. Fischer patřil vedle A. I. Bláhy a Emanuela Chalupného ke třem jejím vůdčím vydavatelským osobnostem. Kromě svých studií přispíval do ní i početnými recenzemi a referáty.

Tuto Fischerovu aktivitu připomínáme a nově dokumentujeme výběrem z dosud neuveřejněných dopisů A. Bláhy, E. Chalupného a B. Zwickera J. L. Fischerovi. Přibližují nám období přípravy a vzniku Sociologické revue (zvláště léta 1929–1930). Fischer a Chalupný byli svými povinnostmi vázáni většinu času mimo Brno — Fischer v Olomouci, Chalupný v Táboře i v Praze — jako přednášející i jako členi výboru Masarykovy sociologické společnosti. Bruno Zwicker (1907–1944) dojížděl do Brna z nedalekých Kněnic u Boskovic, končil v té době svá vysokoškolská studia (filozofie, sociologie, dějepis, zeměpis). Jako knihovník, pomocná síla a poté asistent byl spolu s Antonínem Obrdlíkem oporou A. I. Bláhy při vydávání Sociologické revue (rozsáhlá redakční práce, překlady, referáty), zabýval se sociologií nezaměstnaných (K sociologii nezaměstnanosti, 1934–1935), napsal studii o Bláhově sociologické teorii (Soustava a metoda, 1939), několik set recenzí, slovníkových hesel. Patřil k nejužšímu okruhu Bláhových žáků. Fakultu musel opustit v důsledku protizidovských zákonů již na počátku roku 1939, po krátkém působení na klasickém gymnáziu a na židovském gymnáziu v Brně prožil těžká léta v Terezíně, kde se věnoval dětem a s nimi též zahynul po příjezdu transportu do Osvětimi na konci září 1944 v plynové komoře.

O Bruno Zwickerovi jsem připravoval větší monografii v době svého nuceného odsunu do laboratoře sociologických výzkumů na Filozofické fakultě v Brně. Stačil jsem zpracovat několik dílčích analýz archivních dokumentů a v tomto rámci mi také tehdejší vedoucí katedry sociologie Mojmír Köttner předal krátce před svou smrtí (1981) korespondenci, kterou soustřeďoval k historii brněnské sociologie. Přesné údaje o původu jednotlivých dokumentů mi nesdělil. Je však vysoce pravděpodobné, že dopisy, jež otiskujeme, dal k dispozici sám Fischer v letech 1966–1968 brněnské katedře sociologie, která se intenzivně zabývala dějinami české a slovenské sociologie, speciálně pak historií Brněnské sociologické školy.

Sociologická revue patřila k významným počínům A. I. Bláhy a jeho spolupracovníků. Svou odbornou úrovní, obsahem i rozsahem referencí o československé a světové sociologické produkci i spoluprací se zahraničními badateli snese srovnání s úrovní tehdejších evropských sociologických časopisů. Přispěla rovněž k určité profilaci „brněnských“ a „pražských“ sociologů (ohlasy na jistá napětí mezi nimi zaznívají i v dopisech; po neúspěšných pokusech o převedení Sociologické revue do Prahy založil Josef Král v roce 1931 svůj vlastní časopis Sociální problémy). Snaha o založení nového sociologického časopisu byla spojena současně s úsilím o aktivizaci Masarykovy sociologické společnosti a o rozšíření účasti brněnských sociologů na přednáškových cyklech i na vydávání sociologické literatury. Najdeme tu zajímavé konkrétní údaje o účasti J. L. Fischera na práci Sociologické revue, o ohlasech na jeho publikace, o rozšíření jeho přednáškových aktivit a o jeho postavení ve vědeckém životě u nás i za hranicemi.

Fischer — podobně jako Chalupný — zastává ovšem své vlastní pojetí filozofie a sociologie, odlišné od koncepcí Bláhových. S ním (a se Sociologickou revuí) jej však spojuje funkcionalistický přístup a celkové chápání sociologie jako oboru, který na základě svých ověřených poznatků má aktivně zasahovat do společenské praxe a napomáhat přiměřenějšímu hodnocení sociálních jevů za účelem jejich nápravy. To ostatně patřilo k výrazným rysům „brněnské“ školy, i když je z korespondence zřejmé, že Sociologická revue a „Bláhova škola“ spolupracovaly s mnoha „pražskými“ sociology i s představiteli slovenské sociologie (Anton Štefánek).

J. L. Fischer takto významně přispěl k hodnotám Sociologické revue, Bláhovy sociologické školy a k rozvoji celé české meziválečné sociologie. Právem proto zaujal též přední místo mezi našimi sociology šedesátých let, v období obnovy a nového rozvoje sociologické tradice u nás.

Tábor 1. 12. 1928

Vážený pane kolego,

letos mám v Praze tolik přednášek, že ani v letním semestru nebudu s to do Brna jezdit. Pokud jde o Vaše cesty do Prahy, mohl byste si je usnadnit přednáškami v Praze. Předně byste mohl konat přednášky v naší Sociol. Společnosti (honorář 300 Kč). Za druhé jsme docílili trvalého zařazení sociologie do osnovy Vyšší školy soc. nauk, kterou pořádá město Praha. Kdybyste mohl a chtěl přednášet zde, tj. v zimním období přijeti např. čtyřikrát, vynasnažil bych se (přes odpor prof. Foustky, jenž je vždy proti všemu, co se týká Vás) Vám v osnově vyhradit některé thema, rozumí se vhodné k popularizaci. Honorář je zde 200 Kč za hodinu a mohl byste třeba přednášet najednou 2 hodiny. Letošní osnova je sice již vyčerpána, ale je možno, že vedle osnovy dnešní, jež vstoupí v praxi až v říjnu 1929, bude konán ještě počátkem r. 1929 kurs jiný, tzv. přípravný. V tom všem byste se mohl účastnit. Sdělte mi laskavě své nároky a já se pokusím je provést.

Se srdečným pozdravem Vám i příteli Vybíralovi

E. Chalupný

Břetislav Foustka (1862–1946), od roku 1905 docent, od roku 1919 profesor sociologie na Karlově univerzitě.

*

22. 1. 1929

Vážený pane kolego,

dosud se mi nepodařilo přimět prof. F. ke svolání výborové schůze M. Soc. Spol., ale doufám, že do 14 dnů to přece seženu a pak by mohla Vaše přednáška přijít na program. Naznačte mi laskavě, které dni po 10. únoru by Vám nejlépe konvenovaly. Vám bych doporučoval: Principy a obtíže sociologického studia (nebo bádání).

Se srdečným pozdravem

E. Chalupný

Korespondenční lístek

*

15/5 29

Milý pane kolego,

děkuji Vám za laskavé věnování Vaší nové knihy. Co nevidět dostanete nový svazek mé Sociologie. Sociologický kurs města Prahy dopadl takto: místo mého návrhu, dle něhož by Vám i ostatním sociologům připadly 2 hodiny z navržených 10, vyžádal si prof. Král sám pro sebe 5 hodin, čímž vyčerpána 1/2 kursu, další 2 hod. měl prof. Bláha, a se zbylými 3 hodinami Osvět. sbor odmítl disponovat dle mého návrhu, aby na Vás pamatoval.

Ještě lépe dopadlo to v Masarykově Sociol. Společnosti. Přes všechny mé písemné i ústní urgencye nesvolal prof. Foustka od října výborovou schůzi, čímž všechny přednášky, které jsem pro toto období chystal, tedy i Vaše, byly znemožněny. Jaké důvody má prof. F., aby takto ubíjel společnost, v níž je předsedou, je mi záhadou. Právě mi píše Modráček, že je třeba M. Soc. Spol. vzkřísit nebo „dorazit“. Tak soudí o situaci člen výboru. Ale při tom mimo mne ani jediný člen se o nic nestará, a já sám nemohu dělat zázraky při absolutní netečnosti členstva. To je ovoce mé práce více než desetileté!

Se srdečným pozdravem

E. Chalupný

J. L. Fischer: Über die Zukunft der europäischen Kultur, Mnichov 1929. – E. Chalupný: Sociologie. Řada speciální, sv. I. Sociologie a filozofie práva a mravnosti. Část I. Praha 1929. – František Modráček (1871–1960), teoretik sociální demokracie, její senátor v meziválečném období, člen redakčního kruhu Sociologické revue.

*

Brno, Preslova 28. 9. 29

Milý příteli,

tedy pěkně po pořádku. Myslím, že byste mohl svou knížku, odvolávaje se na mne, poslat na tyto adresy:

C. Bouglé, professeur de sociologie, Paris, Sorbonne.

G. Richard, prof. de soc., Bordeaux, Faculté des lettres. Revue internationale de sociologie.

D. Essertier, prof. de soc., Poitiers, Faculté des lettres.

Florjan Znaniecki, prof. de soc., Poznań, University.

P. Sorokin, Professor of Sociology, University of Minnesota, USA.

D. Gusti, prof. de soc. a l'université de Bucarest.

Z Němců ze styků znám jen kolínského docenta Salomona. Sám, až budu do ciziny psát, též Váš spis doporučím k pozornosti. Můj referát o něm přinese příští číslo Naší Vědy.

Pokud se týče prázdninového kursu ve Kdyni – na to je ještě čas. Zatím nemám důvodu odmítat.

A teď snad hlavní věc – ad vocem sociol. časopisu, či spíše Sborníku. Velmi rád bych s Vámi o té věci mluvil. Kdy přijedete do Brna? Prosím, navštivte mne – či spíše napište dříve. Svolal bych menší poradou. Než se taková věc začne, nutno dobře vše uvážit. Zatím: z titulu sociol. semináře – bych měl finanční pomoc. Ale hůře je, myslím, udržet časopis či sborník dobrými českými příspěvky. Počítal bych s Vámi velice a rád bych od Vás slyšel, jak mnoho a v čem budete moci přispěti. Nerad bych, aby to byla kožená věc. Vedle vážné teorie chtěl bych i aktuality, živý vztah k současným problémům. Zatím prosím v této věci o diskretnost. Ze Sociol. Společnosti nemám žádných zpráv. Ani z Prahy žádných novinek. V pondělí tam jedu. Snad se něco dozvím.

O ostatním si povíme ústně.

Srdečně Vás i Vaše drahé zdraví

Bláha

J. L. Fischer: Über die Zukunft der europäischen Kultur. A. I. Bláha: J. L. Fischer, Über die Zukunft der europäischen Kultur. Naše věda 1930.

*

Tábor 17/10 29.

Vážený pane kolego!

Na Svob. škole polit. nauk jsou, pokud vím, jen 3 (smluvní) profesury; všechny ostatní přednášky, i povinné, se jen suplují ad hoc. Filosofie však ani povinným předmětem není; je v statutu zařazena jen mezi „různé“ předměty vedle statistiky, literatury atd. Vorovka na škole měl pouze přednášet na zvláštní objednávku či příkaz, a ani k tomu pro nemoc jeho nedošlo. Učit. sbor nemá pražádné kompetence navrhovací pro místa prof., to vše je vyhrazeno ministerstvu. I kuratorium, v němž nejsem, je pouze správním tělesem a celkem je to páté kolo u vozu. Ostatně celá škola visí pořád jen ve vzduchu, bez pevné základny právní.

Se srdečným pozdravem

E. Chalupný

*

19/10 29

Milý pane kolego!

Připojte laskavě také své práce časopisecké (aspoň hlavní) k datům pro Sborník.

Z Brna musím odjet 24. t. m. do Jaroměřic, kde mám jednání o Březinově pozůstalosti. Odtud zas musím přímo do Prahy na přednášky.

Pokud jde o Vaši kariéru, jste ovšem pochopitelně roztrpčen. Kdo sami nic nedělají, utloukají každého, kdo by je prací zastínil. Ale co prospěje, nad tím se rozčilovat? Já také jsem se léta tím rozčiloval, až jsem si řekl: Vždyť já tím týráím jen sebe, těmi lumpy to nehne. Nyní jsem přestal být netrpěliv, vidím, že se ničeho dosáhnout nedá, a ačkoli je bolestno dívat se, jak dlouholetá moje sociologická práce propagační vyznívá na prázdno právě vinou sociologů, nezbyvá mi než starat se, abych dokončil své životní dílo a resignoval na všechny naděje, že bych kdy dosáhl vysokoškolské profesury. Doporučuju Vám stejnou „praktickou filosofii“: nic nečekat, na nic a nikoho se nespolehat, nezlobit se a neotravovat si život hněvem nad tím, že při vesle jsou buď lumpové nebo slaboši a lenoši, ale zařídít si život tak, aby i v skrovnějších poměrech byl

snesitelný a přinesl užitek dobré věci: Nevíte ani z daleka, co vše jsem musil zkusit a spolknout a co nyní musím snášet; „a přece se točí“. Ukážu všem těm Herodesům, že mne nezlomí. Jiného nic pořádný člověk na tom světě svést nemůže. „Často bílá pastuchova chýžka...“

S pozdravem Váš

E. Chalupný

*

30/11 29

Vážený pane kolego,

datum svého narození sám neznám, žádné jubileum neslavím a prosím Vás rozhodně, abyste se žádnou „oslavou“ tohoto domnělého jubilea neobtěžoval.

Se srdečným pozdravem Váš

E. Chalupný

*

Tábor 4/12 29

Milý pane kolego!

Jsem v divné situaci. Jednak jsem povinnen poděkovat Vám za mimořádnou a nezaslouženou práci, kterou jste si dal s článkem k mému domnělému jubileu v Č. Slově, jednak musím Vám vytknouti, že přes mé upozornění jste článek ten přece psal a nesprávně datoval. Mnoha lidem to asi poplete hlavu a já dostanu gratulace, na které budu muset vysvětlovat, že jde o omyl, což jsem už redakci Č. S. oznámil. Konečně, dějí se na světě horší nehody, na příklad dostal jsem katar a chrapot, pro které jsem nemohl dnes jeti do Brna přednášet a tudíž se zase nesejdeme.

Se srdečným pozdravem a díky Váš

E. Chalupný

E. Chalupný měl skutečně dne 4. 12. 1929 padesáté výročí svého narození. Pokud jde o Fischerův článek v Českém slově: v Bibliografii, zpracované J. Fischerovou (in: J. L. Fischer: Osobnost, dílo, myšlenky. Univerzita Palackého, Olomouc 1990) není České slovo zmíněno, odkazuje se tu však na příspěvek Dvě sociologická jubilea (I. A. Bláha, Em. Chalupný) v Jihočeském přehledu 1929/30, s. 133–134.

*

Brno, Vinařská nová 18. 12. 29

Milý příteli,

když se nemůžeme sejít, musíme se dohodnout aspoň písemně. Mám za to, že v zájmu věci a v zájmu korektních způsobů bychom měli pro revui pozvat ke spolupráci všechny pražské: t.j. Král, Foustka, Škrach, Dr. Kohn, Modráček. Chalupný míní, že by se měla nabídnout Foustkovi speciální rubrika: sociální pathologie a podobně i Královi. Ať ukáží, budou-li chtít spolupracovat.

To nám ovšem nemůže vadit, abychom zase v jiné věci (ve věci Chalupného veniae) proti F. nepostupovali.

Pozvu zvláštním dopisem též Masaryka a Beneše, resp. požádám je o příspěvek do 1. čísla. Napište mi, možno-li ihned, co soudíte o tom pozvání všech pražských. Běží mi o to, abychom

zachovali vědecké decorum a nechybovali ukvapenou výlučností. Nejde o nás, o osoby: jde o revui. Tak napište upřímně. Ale dříve rozvažte.

Srdečně zdraví

Bl.

P.S. Přeji Vám a všem Vaším drahým pěkné svátky a v novém roce hodně zdaru.

Shodou okolností začala Sociologická revue vycházet v roce 80. narozenin T. G. Masaryka. Bláha se chtěl k této tradici programově přihlásit, jak o tom svědčí koncepce vstupní části 1. čísla: po dopisu E. Beneše (který redakce označila jako nástin „úkolů SR“) následuje úvodní Bláhova stať Masaryk a věda, po ní stať ukrajinského sociologa M. J. Šapovala T. G. Masaryk jako sociolog (K uctění 80. narozenin) a kritická studie J. L. Fischera Dvě kapitoly k Masarykově sociologii.

*

12/1 30

Milý příteli!

Do Brna snad ještě přijedu, ale nevím to jistě, a ovšem to bychom se mohli zase minout, tedy Vám píšu.

Pokud jde o Soc. Společnost, myslím, že nyní k výbor. schůzi dojde – pro oslavu Masarykovu. Je tedy třeba akci hned připravit. Poslední valná hromada byla v prosinci 27; roku 1928 byly 2 výb. schůze v červnu, 1 pak 31. října. Od té doby nebylo nic, ani schůze, ani přednáška. Pokusím se v Praze promluvit s red. Vozkou i jinými, kdo by k práci pro nápravu byli ochotni.

Stran školy města Prahy se laskavě dohodněte s Dr. J. Seifertem, vrchním mag. radou (Praha I, nová radnice), jenž rozvrhy hodin provádí a vyjde Vám ve všem ochotně vstříc. Rozvrhy se dělají na každý týden znova, tedy můžete začít kdykoli.

Já bydlím v Praze vždy v pátek; zvolíte-li si tedy pro přednášku pátek, můžeme se v Praze sejít. Najdete mne tam na Poříčí č. 12 (YMCA).

Se srdečným pozdravem

E. Chalupný

*

Brno, Vinařská nová 9. II. 30

Milý příteli,

o té věci, prosím, už nemluvte ani nepište. To je vyřízeno – all right. Nevěřil jsem tomu – znám přece dobře univerzitní poměry. A tak – a už za tím tečka.

Tvrdí souhlas s tou Vaší přednáškou o theorii pravdy, jen mne žádal, aby byla v den, kdy je v Brně, t.j. do 22. t.m. Bylo by to možno do té doby uskutečnit? Prosím Vás o zprávu.

Proč píšete „o Vaší sociol. revue“? Snad o „naší“ – či ne? Ta sociol. bibliografie, to by byla výborná věc, kdyby se dal p. Koutník získat. Nepokusil byste se o to?

O té valné hromadě sociol. společnosti se ještě domluvíme. Prosím, přijal byste místo ve výboru naší Fil. Jednoty? Neodíkejte...

Tak si myslím, že bychom přece jen měli mít referáty v Sociol. revui aspoň o nejdůležitějších novinkách sociologických z posledního roku (např. Chalupný, Filosofie a sociologie práva a mravnosti). Víím, jak máte pilno – ale přece jen prosím, kdyby aspoň na nějakou maličkost zbyl čas.

Srdečně zdraví

Bláha

P.S. To prohlášení ve věci Chalupného jsem poslal Nové Svobodě. Myslím, že bude lépe, když na něm nebude Váš podpis. Nechtěl bych Vás učit opatrnictví, ale myslil jsem, že po pořádku, když Vás, mladého docenta, ušetřím event. nepříjemností někdy v budoucnu od nezapomínajících pánů pražské fil. fakulty.

*

Brno, Vlnářská nová 16. II. 30

Milý příteli,

představoval jsem si organizaci revue tak, že každý z nás tří si vezme na starost určitý úsek, v němž bude samostatným redaktorem, Vám zaopatřovat články, referáty, mít v evidenci jeho úplnost, sám poukazovat honoráře atd. Sám jsem si chtěl vzít sociol. mravů, výchovy, venkova, města (event. obecnou sociologii). Nesouhlasil byste s tím tak? A co byste sám obsadil? Rozmyslete si a napište mi, prosím.

Teď věru nevím - mám to divné s hlavou -, toho Masaryka chystáte pro nás? Jestli ano a nejste-li ještě hotov, tedy čas máte ještě do 20. event. až 24. t.m.

Všechno se mi zdržuje, poněvadž mi dobře nefunguje hlava - a tak je mi někdy moc smutno.
Srdečně zdraví

Bláha

P.S. Měli bychom přizvat české Němce ke spolupráci? P.S. Právě došel Váš rukopis - tedy to hořejší už odpadá. Srdečné díky!

„Rukopisem“ Bláha míní Fischerovy Dvě kapitoly k Masarykově sociologii.

*

24/2 30

Milý příteli!

Doufám, že Vám prof. Bláha sdělil zprávy o výbor. schůzi M. Sociol. Společnosti, které jsem mu poslal. Píšu Vám jen to další, co se týče Vašeho vystoupení. Je nutno, abyste na valné hromadě, jež bude 20. března v 6 hodin v Praze, minist. soc. péče (Palackého nám.), své vystoupení proti nečinnosti spolku odůvodnil. Mluvil jsem s vrch. radou Seifertem a sdělil mi, že na 21/3 máte určenou přednášku; tedy nebude Vám doba schůze činit potíží. Vzejdou-li Vám tím výlohy, budou nahrazeny. - Svůj protest můžete adresovat proti celému výboru, zejm. F. a mně (jako předsedovi a jednateři). Tím nabudu já možnosti, abych na to odpověděl a řekl pravdu. Dále je třeba, abyste přijal místo v příštím výboru. Příkladím se, aby dojíždky členů mimopražských byly hrazeny a mimo to doufám, že lepší organizací (utvořením pracovních komisí) zmenší se počet výb. schůzí na 3-4 do roka. Konečně, možno-li, připravte nějakou přednášku pro soc. společnost, abychom, jakmile hlavní balvan odvalíme, začali plnou parou dohánět, co Foustkova lenost a intriky zameškaly. Před val. hromadou se určitě ještě sejdem (nejnáze mne najdete v YMCA, Poříčí 12.) a dohodneme se o detailech.

Se srdečným pozdravem Váš

E. Chalupný

*

23/3 30

Milý příteli,

výb. schůze je ve čtvrtek 27/III. v 6 hod. večer v téže místnosti, kde byla valná hromada. Přijedete-li, můžeme se mezi 5 a 6 hod. ještě sejít, event. Vám přijdu zas na dráhu naproti (dopíšte mi o tom do Ymky). Nepřijedete-li, pošlete buď sám nebo s prof. Bláhou společně dru. Evž. Šternovi, taj. Ústř. soc. pojišťovny, Smíchov, Křížová 1292, pokud možno obratem asi toto (t.j. souhlasíte-li):

„Píšu Vám jako jednatelem Sociál. Ústavu a zmocňuji Vás, abyste na schůzi mým jménem přednesl tyto návrhy a mým jménem pro ně hlasoval:

1. aby byl zjištěn správně výsledek hlasování na valné hromadě a ze zjištění nesprávného skrutinia aby byly vyvozeny důsledky;

2. aby předsedou byl zvolen Modráček, náměstký Bláha a Král, jednat. Ch., pokladníkem Dr. Kotek. Nepřijme-li M., navrhuju za předsedu Chalupného. Sám se hlásím k práci a přijmu funkci, jakou mi výbor uloží“ (t.j. zvolili bychom Vás pak za jednatele).

Já budu návrhy ty podporovat a píšu ještě Mackovi i Šternovi v téže věci. Na Kohna, jak se ukázalo, vůbec nelze se spoléhat. Snad ještě spíše na Škracha.

Přijedete-li, bude Vám cesta hrazena. Podaří-li se ustavit výbor řádně, pokusím se prosadit návrh, aby členům mimopražským vůbec se cesta k výb. sezením hradila.

Se srdečným pozdravem Váš

E. Ch.

*

27/3 30. v 9 h večer

Milý příteli!

Právě jsme skončili výborku. Fajfr se dobře držel, Modráček a Štern také. Výsledek: 1) skrutinium opraveno kooptováním Bittermanovým, 2) předsedou zvolen Ch., místopř. Bláha a Král, I. jedn. Škrach, II. jedn. (= zapisovatel) Ulrich, pokl. Kotek, 3) v příští výbor. schůzi (8/5) bude usnesen redakční řád Sociol. knihovny i personalie red. rady – zatím tu agendu povedu já se Škrachem, 4) projednána řada podnětů,* také se Sociol. Revuí se navážou styky. Všude bylo vidět radost a chuť k práci, vše usnášeno jednohlasně. (Král nepřišel.) Snad tedy letos něco provedeme.

Srdečně Vás pozdravuje Váš

E. Chalupný

* ustaví se též odbory a komise, ale dnes na to nebylo kdy.

*

12/5 30

Milý příteli!

Na výborové schůzi M. Soc. Společnosti 8/V. bylo určeno, že příští schůze bude v pátek 30/8, abyste event. mohl se jí zúčastnit. Pokud jde o rozesílání šeků, bylo vysvětleno, že šeky za r. 1929 byly zaslány jen těm členům, kteří loni neplatili.

Král poslal výborové schůzi dopis, že nepřijímá volbu za místopředsedu, ježto prý pro přítomnost náhradníka dr. Fajfra schůze ustavující byla prý neplatná. Také protestuje proti mé volbě za předsedu M. S. S. urážlivými výrazy. Jeho dopis byl přijat s velkou nelibostí, Škrach

a Ullrich ho omlouvali nemocí, ale Štefánek ho zkritizoval tak, že se to nedá opakovat, jen fotografovat. Usneseno, že mu Modráček dopíše, aby funkci přijal, a ne-li, půjde přes něho dál.

Na schůzi 30. V. se bude sestavovat program pro podzimní období. Připravte si laskavě vhodné thema pro ni a zašlete mi název. Bláhovi píšu současně.

S. Revue se v Praze líbí všem lidem dobré vůle. Lidé zlé vůle jsou nad ní ve velkých rozpacích...

Se srdečným pozdravem Váš

E. Chalupný

*

1/VI 30

Milý příteli,

z výbor. schůze MSS. Vám sděluju: Král vyžádal si opis protokolu minulé výb. schůze, že se dle toho rozhodne. Tím je rozhodnutí odročeno, ovšem bez ohledu na to se „jede“ dál.

Vaše themata k podzim. přednáškám (1. Soc. konsens, 2. Logika sociol. pojmů) byla vzata na vědomí, připravte je tedy laskavě. Usneseno, že naše přednášky budou konány každý druhý čtvrtek počínaje 9. říjnem. Budu hledět svolávat výb. schůze tak, abyste mohl být přítomen. Nebude-li Vám ovšem možno upravit si čas tak, aby Vám čtvrtek vyhovoval, určete si termíny jiné.

Redakční řád Soc. knihovny s malými úpravami byl přijat dle mého návrhu a zvolena redakce knihovny: Škrach, Ullrich a já: F.-y jsme se tedy i tam zbavili. Teď musíme jednat s Orbisem o nové smlouvě.

Pro sjezd slovan. sociologů zvolena komise: Škrach, Štefánek, Ch., kdo chce, ať se ještě přihlásí (zejm. Ukrajinci atd.).

S v. v. Seifertem jsem jednal. Vyhoví se Vám časově pro příští období, sdělte mi jen laskavě, že můžete počítat na 8-12 hod., t.j. na 4 až 6 večerů.

Dr. Fajfr v této škole m. Prahy asi nebude moci přednášet. Neboť žádá se zde buď univ. docentura nebo 15 letá praxe, a tu on asi ještě nemá. Uvedené omezení bylo nutno, protože předloni Foustka chtěl školu rozdělit mezi své žáky, a to by značilo její zničení.

K výbor. schůzi dodávám, že Vaše návrhy na stilisaci red. řádu („pouze“ členové výboru) a v podstatě i na referáty do S. Revue byly přijaty. Naproti tomu návrh na cyklus o ref. věř. správy nedošel souhlasu.

Za věnování Vaší nové knihy Vám srdečně děkuju, napsal jsem o ní hned referát do Časopisu S. Školy Polit. Nauk.

Se srdečným pozdravem Váš

E. Chalupný

P.S. Ad vocem dotazu o „Foust. škole“: nic proti nim nemíním dělat, dokud oni budou řádně pracovat. Jinak ovšem je třeba být na ně ostrážitý, neboť bohužel dosud dělají víc intrik a donašečství než vědy.

„Nová kniha“ – J. L. Fischer: O neklidu dneška. Praha 1930.

*

18/6 30

Milý příteli!

Děkuju Vám srdečně za laskavé věnování Neklidu dneška. Je to pěkná práce a působila by ještě silněji, kdybyste nebyl od povšečných linií odbočil místy ke konkrétním jevům (Durych, Rádl), jež pro svou výstřednost nemají reprezentativnosti.

V M. S. Společnosti nic nového. Ani schůzi s Orbisem Škrach dosud nesmluvil. Ukrajinský Soc. Ústav v Praze jmenoval delegáta do naší komise pro sjezd slovan. sociologů. Více se nestalo.

Se srdečným pozdravem Váš

E. Chalupný

*

Knínice 22. srpna 1930

Vážený pane doktore,

přijměte ode mne srdečný pozdrav. Doufám, že jste se už venku docela uzdravil a že se Vám teď pěkně pracuje. Dal jsem odeslati podle Vašeho posledního dopisu žádosti o recensní výtisky, ale nevím, zda už něco došlo. P. Rusler byl totiž na dovolené. Nemohl jsem však žádat toho Millikana (Science and Nero Civiliz.), na kterém Vám právě záleželo; adresa naklad. Seribner (London) prý není v Brně k zjištění. Kdybyste ji snad mohl opatřit v Olomouci, sdělte mi. Jinak pro Vás vedu v evidenci, co jsme žádali.

Essertier psal o „S. r.“ velice sympaticky a myslím, že Vás dosud málokdo tak šťastně charakterisoval. Konečného referát o Neklidu byl slušný – až na toho „destruktivního analytika“, kterého by, tuším, stěžít dokázal. Obzvlášť v Kultuře a regionalismu je pozitivního programu plno.

Šimáček, píše mi, má pro Vás činnost profesorů reálky v Hodoníně a gymnásia ve Zvoleni. Budu se snažit po prázdninách tu věc na fakultě pro Vás zorganizovat. Prohlédneme také se Šimáčkem programy středních škol. – Dost pracuji, ale s tím, co jsem udělal, zrovna spokojen nejsem. Hájka půjčila Stud. knihovna jen na měsíc, už jsem přetáhl 3 neděle, snad nebude zle. Pro „S. r.“ jsem toho zatím napsal moc málo. Srdečně Vám děkuji za Váš milý referát ze Slav. Rundschau.

S upřímnými pozdravy Váš

Zwicker

J. L. Fischer: Kultura a regionalismus. Index 1, 1929, č. 1, s. 1–3. Nebo také: Der Regionalismus als Kulturbewegung in der Čechoslovakei. Slavische Rundschau, 2, 1930, s. 100–104.

*

Knínice 28. září 1930

Vážený pane doktore,

děkuji Vám srdečně za Váš laskavý dopis. Millikana jsem napsal; jedno nakladat. odpovědělo na naši žádost, že by nechalo knihu Drift of Civilisation za 1/2 ceny; zajímal jste se o ni a mohu ji objednat pro seminář, budete-li si přát.

Čekám s napětím na Vaše velké filosof. dílo. Z toho, co jste mi tak zajímavě naznačil, je vidět tak pronikavou a konsekventní revisi všech samozřejmých dosud a „nutných“ axiomat a pojmů, že si na ni budeme musit teprve zvykat. A bude to čin pro českou filosofii. Samozřejmě budu potřebovat ještě Váš laskavý komentář. A těším se opravdu. Budu rád, budu-li moci

s troškou sociolog. indukce něco z Vašich tezí utvrdit. Pokud mohu ze své práce anticipovat, soudím, že Vaše tese o „autocentrické hodnotě práce“ jest dobře postavena. Přes všechna hesla o „Arbeitswissenschaft“ etc., dělala se hlavně ideologie anebo technologie (racionalisační) a to, co nazýváte autocentr. hodnotou práce, leželo skoro vůbec mimo výzkum. Dříve než se dám do skutečného výzkumu „práce“, budu musít provést ještě něco revise literatury, prostudovat ještě víc industrialism, racionalisaci, některé ideologie, dále psychologii etc.; metodika je také nevypracována. Těším se, až se budu moci své práci plně věnovat; možná, že se přece napřed pustím do disertace. – Chci Vás ještě poprosit o různé výklady, které by mně ujasnily některé předpoklady mé práce a některé zásadní otázky; ale to až později, musím si sám zatím vše přesněji formulovati.

Teď jsem Stránského už uzavřel – nic valného jsem neudělal a dost mne to zdrželo. Jmenuje se to „K českým pramenům P. Stránského“; ale víc ceny má, že jsem se přitom učil sbírat doklady a dokladečky. Pobavil jsem se s některými starými kronikáři – dalo by se z nich ještě leccos udělat, ani ne tak historicky, jako spíš zajímavý rozbor „dobové atmosféry“. Nepsal o tom, tuším, u nás nikdo. Ovšem my nemáme dosud ani jediné celkové příručky o české historiografii, ale ani informační příručku ne.

Srdečný dík za Skladebnou školu – souhlasím upřímně a jsem zvědav na naše pedagogy.

Prosím Vás, pane doktore, pošlete mi ještě červencové „Current Literature“, abych měl anglickou bibliografii úplnou. Teď některý den pojedu do Brna k zápisu. Rád bych ještě doma něco udělal, hlavně pro Sociol. r. Pravidelně začnu do Brna jezdit asi až po 10. X. Sdělte mi laskavě, pane doktore, kdy do Brna přijedete; bude-li mi už možno, tak bych jistě přijel.

Srdečně zdraví Vás upřímně oddaný

Zwicker

„Filozofické dílo“ – J. L. Fischer: Základy poznání. Soustava skladebné filozofie na podkladě zkušenosti. Praha 1931.

„Zwickerova práce o Stránském“ – práce ke státním zkouškám z historie.

J. L. Fischer: Skladebná společnost a skladebná škola. Index 1931, s. 62–65.

*

21/10 30

Milý příteli!

Na sjezdu Institutu Internationale de Sociologie de Paris v Ženevě byl jste zvolen 16. X. členem Institutu. Sdělte mi laskavě, zda volbu přijímáte.

Jindy napíšu více, dnes mám strašnou spoustu práce po návratu.

Váš

E. Chalupný

*

4/11 30

Milý příteli!

Mluvil jsem dnes týden s Bláhou a navrhoval jsem mu téměř totéž, co píšete Vy ve svém dopise. Pp. Pražáci nemohou sami nikam, S. Revue je ohromila a rádi by se jí zmocnili, aby ji zničili. Bláha Vám o tom poví details, které jsem mu sdělil.

O Vašem posudku říkal mi Ullrich, že jej dle jeho informací redakce Naší Vědy nedostala, ergo že vyjde až někdy r. 1931, tedy pozdě, a že by bylo lépe napsat něco včas do Č. Slova

nebo jiného listu. Galla prý obcházel noviny s polemikou proti mně, ale nikde prý mu to nevzali, i rozdává prý nějakou polemiku mezi profesory fakulty.

Nazdar! Váš

E. Chalupný

N.B. Tento papír je z Březinovy pozůstalosti.

*

20/XI 30

Milý příteli,

na výb. schůzi 18. XI., jíž byl přítomen i Bláha, oznámil Soc. ústav, že dni 4. i 11. prosince žádá pro sebe; přijde tedy Vaše přednáška na pořad až v lednu. Může být 8. ledna, anebo, kdyby se Vám to nehodilo, kterýkoliv úterek v lednu. Nehodí-li se Vám ani to, snad bychom mohli konat přednášku ve středu.

Pokud jde o název, doporučoval bych Vám volbu názvu poněkud zvučnějšího. Na název „S. pojmosloví“ by Vám myslím přišlo málo účastníků. Musíme i v názvech dbát o propagaci.

Bláha jednal v Praze s Orbísem o tu fusi a nedohodli se. Bláha nechtěl přijmout jejich požadavek: Redakci vedou B. a Král. Tak by se pp. Pražáci chtěli „příženit“ lacino do cizí usedlosti a pak tam „královat“...

Se srdečným pozdravem Váš

E. Chalupný

P.S. Nemám od Vás dosud zprávu, kdy miníte v MSS přednášet. Prosím o ni!

*

14/12 30

Milý příteli!

Byl jsem u dr. Seiferta. Sdělil mi, že leden má zabrán, tedy Vaše (i moje) kursy přijdou na řadu až v únoru. Tudíž i Vaše přednáška v M.S.S. se pošine na únor. Název její dle toho, co píšete, bych navrhoval asi takto: Logika pojmů sociologických - anebo: Logika pojmů a výrazů soc. To už by znělo přístupněji; abstraktnost obrazu ani názvu sama nevadí, ale název „pojmosloví“ pro svou neobvyklost by asi vadil.

Se srdečným pozdravem Váš

Ch.

*

Brno, Neumannova 32 19. 12. 30

Milý příteli,

budeme nějaké ty inserty shánět. Když i Vy byste něco získal, budu jistě rád. Od Bati by mi nebyl insert milý. Budu hledět na to získat nějakého studenta.

Chal. mi již psal stran toho redakčního honoráře. Ale to nechvátá – až jak se revui povede. Pokud se týče toho plesového protektorátu, tedy obvykle se to přijme a pošle se vstupné a dort do buffetu. My dáváme vstupné 100.- Kč., u Vás, myslím, stačí 50 Kč. A dort, když jste mimo Brno, posílat nemusíte.

Vzkázal jsem pokladníkovi Fil. Jed. Kříženeckému, aby poukázal onu odměnu 300 Kč p. Vodičkovi. Nyní jsem byl několik dní mimo Brno – na přednáškách v Písku – nevím, učinil-li tak již. Zeptám se a event. zařídím, aby bylo posláno do Olomouce.

Pokud se týče Vašich příspěvků do Zahr. Obzoru – jistě to bude vítáno. Ale na jedno Vás upozorňuji: že se tam nehonoruje. Kdybyste i přesto tam chtěl poslat něco, prosím, pošlete to přímo p. Dru. Ing. J. Hrubému, Brno, Veveří 5, Živnostenská rada. Upozorním ho na to.

Pokud se týče té mé informace o Dvornikovičovi, byla nesprávná. Sám Dvornikovic mi dnes o tom píše. Opravím to v příštím čísle. Spolehl jsem na to, co říkal Mirkovič.

Mějte se o svátcích pěkně! Srdečně zdraví
Bl.

*

Knínice 5, září 1932

Vážený pane doktore,

děkuji Vám pěkně za lístek; byly v něm dobré zprávy. „Třetí říše“ je právě svrchovaně zapotřebí, protože máme – přes spoustu látky – zase nouzi o články; už jsem měl strach, že budu musit vytáhnout na světlo nějaký emigrantský slovanský článek (prof. Bláha mi dal dva k úpravě a držím je už přes rok v skrytu, bohužel však na ně prof. Bl. stále ještě nezapomněl). Ale hlavní věc, že S. R. přinese první českou solidní studii o hitlerismu, a možná, že to zas obrátí k revui trochu víc zájmu. Toto číslo bude i jinak ještě zaktualisované. Chalupný poslal sociologický rozbor čl. vládních soustav, pak máme od jednoho Holanďana příspěvek o válce s hlediska psychoanalyt., slabý, ač jsme jej už seškrtali na polovičku. Dostali jsme také řadu referátů o italské polit. literatuře, sestavím je dohromady jako souborný referát. Obrdlík napíše nějaké říkání o Tyršovi, kde – tuším – dává Vám za pravdu naproti Chalupnému. Jak se vede zatím Vaší sokolské brožuře? – A tak můžeme doufat, že se tentokrát nebudeme zdát ani Škrachovi objektivističtí. Jak pak jste byl spokojen v té objektiv. společnosti v Č. Myslí? Ale tu druhou kapitolu o Masarykově sociologii musíte ještě pro revui napsat. Co soudíte o Masarykově článku v Č. M. o Pekařově periodisaci? Vzpomínám si, že jste měl v úmyslu také o ní napsat do S. R. – Chystám si souborný referát o několika knížkách z německé obecné sociologie, nebyla to četba vždy zrovna poutavá; přiberu do něho možná ještě to symposion „Soziologie von heute“, nepotřebujete-li je, prosím Vás, abyste mi je poslal do Knínic. Nenapsal byste ještě referát o de Manově Tvoř. socialismu (trošku podrobněji, máme zatím rubriku o social. chudou) a o Siegfriedově Francii? Myslím, že máte (nebo alespoň jste měl dostat) článek od nějakého mladého německého sociologa, ten by asi přišel též do tohoto čísla. Pak máte ještě ke krácení referát P. Wintera o Sociologie der Juden, nedostal-li jste se snad k té úpravě, obstaral bych to sám. Vydáme asi zase dvojčíslo. Finančně je to s námi stále povážlivější, budeme musit ještě víc šetřit na rozsahu a zredukovat honoráře.

Obrdlík byl u nás jen tři dny, připravili jsme některé věci do tisku. Do Brna teď ještě vůbec nejezdím, nemám slevu, šetřím peníze i časem. V prázdninách jsem byl stále doma, práce mám ještě dost. Z Indexu mi právě připomenuli předplatné, posečkáte mi jistě, až dostanu honorář z revue.

Vaněk mi psal, že jste měl na konferenci velice pěkný úspěch a že prý jste se shodl s prof. Tvrdým. „Zrcadlo“ jsem už pořádně přečetl a dalo mi mnoho, skladebnost je solidním fundamentem od Ameriky až po závěry. Věřím, že Zrcadlo prorazí už teď přes přičinlivost Vašich kritických „přátel“ a koncesovaných ochránců české filosofie, demokracie atd. i přes event. vnitřní cenzuru našeho tisku. Jen mám trochu obavy, aby byl správně pochopen poměr sklad.

filos. k socialismu; a pak je opravdu škoda, že je vydání Zrcadla tak (cenově) exklusivní. Bylo by potřeba edice „Skladebných letáků“.

Děkuji Vám za laskavé pozvání, nevím zatím ještě, kdy ho využiji, snad někdy příští měsíc, až začnu pravidelně dojíždět.

Srdečně Vás pozdravuje i Vaši milou rodinu Váš
Zwicker

J. L. Fischer: Třetí říše. Brno 1932, s. 227–250.

Em. Chalupný: Politické soustavy v Československu 1918–1932. Sociologická revue 1932, s. 219–226.

„Holandaň“ – N. Giltay: Boj proti válce a psychoanalýza. Sociologická revue 1932, s. 288–292.

A. Obrdlík: Miroslav Tyrš – sociální myslitel. Sociologická revue 1932, s. 251–261. – Zde se Zwicker mýlí: Obrdlík tu spíše Fischera kritizuje za to, že ve spisku Tyrš a sokolstvo (Brno 1932) jednostranně chápe Tyrše jako obhájce kultury těla, nikoli harmonie těla a ducha.

J. L. Fischer: Zrcadlo doby. Abeceda skoro filozofická. Praha 1932.

Č.P.: O periodizaci českých dějin, Česká mysl 1932. – O Masarykově autorství mohli naše sociology informovat zejména V. K. Škrach, dobře obeznámený s Masarykovými rukopisy. Další Masarykova polemika s Pekařem z roku 1928 (Č. P.: Masarykova česká filosofie) byla uveřejněna až v Masarykově sborníku VIII, Ústav TGM, Praha 1993, s. 109–131. Pseudonym „Č. P.“ = „Český politik“.

Přední představitelé Brněnské sociologické školy dospívali ke strukturálně funkčnímu pojetí společnosti. Mohli bychom je tedy přiřazovat k funkcionalistickému proudu soudobé sociologie, který patří nepochybně k nejvýznamnějším sociologickým směrům v současnosti.

Strukturálně funkční pojetí společnosti je vyjádřeno v práci J. L. Fischera Krize demokracie, zejména v jejím prvním dílu.

J. L. Fischer, který se v roce 1926 habilitoval u profesora Arnošta Bláhy jako docent sociologie, byl ovšem znám více jako filozof. Patřil k našim nejbystřejším filozofickým analytikům. Vytvořil filozofický systém „skladebné filozofie“, který je pro něj — jak sám uvádí — metateorií, z níž vyvozuje svůj sociologický systém.

V úvodní části své Krize demokracie se zamýšlí nad otázkou, jak můžeme poznávat a postihovat reálné určení sociálních útvarů a procesů, které prodělávají trvalý vývoj, které však můžeme zkoumat vždy jen v dané historické situaci. Postihnout statický i dynamický moment v dialektickém vývoji je možné podle J. L. Fischera pouze funkcionální metodou. J. L. Fischer, jehož systém bychom mohli nazvat „kvalitativní realismus“, rozlišuje předně funkcionální určení, tj. reálný smysl, „podstatu“ sociálních jevů, a za druhé funkcionální podmínění, které vyžaduje vázanost jednotlivých sociálních útvarů sociálním celkem. Společnost tedy představuje soustavu sociálních funkcí, jež jsou zájmově podmíněné tendence, které vedou ke své objektivaci. Soustava funkcí tenduje ke konsenzu, který je jednak strukturální (společenský řád), jednak organizační (státní útvary).

J. L. Fischer svůj sociologický systém v současné době domýšlí. Bude proto správnější počkat s jeho konečným hodnocením.

Jan Macků

Ze studie Brněnská sociologická škola a její místo v dějinách naší sociologie. In: Brněnská sociologická škola, Brno 1966.

